

Отже, з упевненістю можна констатувати, що видання збірки „Михайло Мишанич. Зібрання праць” є не лише подякою від учнів, послідовників та колег Ювіляра, які долучилися до її створення, а також вагомим свідченням високого наукового, педагогічного, фольклористичного й транскрипційного рівнів, що виявилися у його щоденній сумлінній праці в ім’я Народної музики.

Євгенія Кромпотич

Євгенія Кромпотич, студентка III курсу спеціалізації „Етномузикознавство” Львівської національної музичної академії імені М. В. Лисенка (Львів), eugeniakrompotich@gmail.com, +38 (096) 596 52 47

Українсько-американський проєкт резервного копіювання фольклорних архівних документів

19 квітня 2022 року було успішно завершено процес резервного копіювання в надійні хмарні сховища електронних матеріалів (цифрових та оцифрованих документів) Фольклорного архіву кафедри української фольклористики імені Філарета Колесси Львівського національного університету імені Івана Франка. Це стало можливим завдяки плідній співпраці українських та американських фольклористів за технічної й організаційної підтримки Американської спілки фольклористів (American Folklore Society) та Університету Індіани (місто Блумінгтон, США). Тож відтепер принаймні цифрова частина Фольклорного архіву КУФ захищена від злодіянь „русского міра”.

Багатолітня проблема збереження електронних фондів Фольклорного архіву КУФ особливо загострилася з новою ескалацією московської агресії проти України. Через брак у Львівському університеті професійних систем збереження цифрової наукової інформації (як, зрештою, і самого розуміння потреби таких систем для наукових досліджень) електронні фольклорні документи Архіву зберігалися тільки на побутових накопичувальних дисках (HDD).

Руйнівні ракетні обстріли Львова 18 і 26 березня та 18 квітня 2022 року¹ наочно продемонстрували, що багатолітні напрацювання університетських фольклористів, неповторні за своєю природою фіксації української фольклорної традиції можуть одномоментно згинуті, знищені „русским міром”. Ще напередодні нового вторгнення Московії, зреагувавши на рашистську військову ескалацію, співробітники Лабораторії фольклористичних досліджень перенесли носії цифрових документів Фольклорного архіву КУФ із потенційно загрожених університетських приміщень у безпечніше місце.

¹ До часу виходу цього збірника, станом на кінець 2022 року, таких обстрілів було ще декілька. – *Прим. упор.*

Однак масований характер ракетних обстрілів українських міст і сіл уже з перших хвилин війни, націленість москвитів на тотальне винищення всього українського однозначно переконали в тому, що в умовах цієї жорстокої війни на українській землі немає безпечного місця для збереження архівних об'єктів. І якщо для державних архівів бодай формально існують якісь протоколи зберігання та евакуації архівних документів на випадок воєнних дій¹, то академічні наукові архівні колекції (вищих навчальних закладів, наукових товариств та ін.), які здебільшого й не мають офіційного статусу архіву, залишилися сам на сам перед загрозою втрати своїх фондів у вирі війни. Із цією проблемою зіткнулися майже всі відомі мені українські осередки фольклористичних і народномузичних студій, які активно займаються польовими дослідженнями й архівують зібрані фольклорні матеріали.

І в такій реально патовій ситуації від перших днів нової рашистської агресії на допомогу українським фольклорним архівістам у справі збереження документів фольклорної спадщини прийшли американські колеги. Винятково на волонтерських засадах за допомогою чату в соціальній мережі українські та американські фольклористи об'єдналися задля порятунку архівних колекцій українського фольклору. Цей спільний українсько-американський архівний проєкт став реально дивовижним прикладом успішної самоорганізації та консолідації зусиль фахівців різних країн та неймовірно швидкої реакції на кризові виклики, якої можуть повчитися поважні міжнародні організації з великим бюджетом, але із вкрай лінивою та повільною бюрократією.

Як учасник цього архівного проєкту вважаю важливим зафіксувати для історії нашої науки бодай найголовніші його моменти: перебіг, ініціаторів, учасників.

Небезпека втратити архівні фольклорні документи стала очевидною для українських фольклористів-мовників та етномузикологів ще до початку широкомасштабного рашистського вторгнення 24 лютого 2022 року. Незадовго до вибуху нової війни київські етномузикологи зініціювали дискусію із проблем збереження наукових архівних зібрань у кризових ситуаціях. 23 лютого Катерина Капра (відома в мистецьких і фольклористичних колах популяризаторка української традиційної музики, співзасновниця мистецько-освітніх проєктів „Рись”² та Школа традиційної музики) створила в одній із соціальних мереж груповий чат (далі називатиму його архівна група), у який було запрошено і зголосилося широке коло учасників: фольклористів

¹ Див., до прикладу, „Порядок забезпечення евакуації, зберігання та знищення документів в умовах особливого періоду”, затверджений наказом Міністерства юстиції України від 17 жовтня 2019 року, № 3194/5.

² Про мистецько-освітній проєкт „Рись” див.: <https://rysproject.com/about.html>, <https://www.facebook.com/groups/2193884840831788>, <https://www.youtube.com/channel/UCNvwFP6xVKpEQx9JUC30Rvw> (Доступ: 14.10.2022).

та етномузикологів, поціновувачів традиційної культури, фахівців ІТ та інших дотичних галузей (на сьогодні група об'єднує 91 учасника)¹: „Коли ми зрозуміли, що насувається страшно, зібрали в зумі групу небайдужих людей для мозкового штурму, що робити з архівами: фольклористи, любителі та айтішники”².

У чаті було домовлено провести 24.02.2022 року першу онлайн-зустріч усіх учасників для обговорення конкретних шляхів вирішення проблеми захисту архівних зібрань у різних її площинах: технічне й фінансове забезпечення, адміністрування процесів. „Домовилися про зустріч увечері 24.02 (зум), щоб народ поділився міркуваннями: хтось сказав, що шукатиме гроші, хтось – що апаратуру, інші – що зможуть укласти систему”³. Однак ця зустріч не відбулася, тому що вранці 24.02.2022 почалася війна.

Від перших годин війни потенційні небезпеки для архівних матеріалів стали очевидними для усіх і в усіх куточках України: „Є ризик втратити фонд записів традиційної музики просто через те, що щось згорить, підірветься, викрадуть мародери тощо – бо вони всі у людей вдома на жорстких дисках”⁴. Так само стало очевидним, що в екстремальних умовах агресивних військових дій часу на розбудову якоїсь нової системи зберігання архівних матеріалів немає. Потрібно було шукати термінове рішення.

Учасник групи Євген Дмитриченко запропонував „написати в Бібліотеку Конгресу США, щоби вони виділили сервери під це [для резервного копіювання архівних матеріалів. – *А.В.*] або якось посприяли. Зважаючи на контекст, шанси високі”⁵. Ідею підтримали у групі та розпочали пошук безпосередніх контактів із Бібліотекою Конгресу через колег у США. Водночас вирішили не обмежуватися лише цією інституцією, а розширити пошуки допомоги на інші організації, а також звертатися до приватних осіб, зокрема з української діаспори по усьому світі.

Першою на заклик архівної спільноти про фахову допомогу відгукнулася Ірина Волошина – філолог, випускниця Хмельницького національного університету, учасниця молодіжного фольклорного гурту „Ладовиці” у її

¹ Тут і далі я буду щедро цитувати дописи-повідомлення із чатів (в авторській редакції, без жодних редагувань), у яких відбувалася комунікація учасників архівного проекту, щоб максимально точно передати (і зберегти для історії) не лише зміст, а й атмосферу проекту. Покликання на дописи подаю приблизно, зважаючи на приватність чатів чи потребу вберегти їх від несанкціонованого втручання.

² Клименко Ірина. Електронний чат з Андрієм Вовчаком у соціальній мережі, 3.05.2022.

³ Там само.

⁴ Капра Катерина. Електронний чат архівної групи в соціальній мережі, 24.02.2022, 22:45.

⁵ Там само, 17:29.

рідному місті Хмельницькому, а сьогодні студентка докторантури й асистентка професора на кафедрі фольклору та етномузикології Індіанського університету у м. Блумінгтон (США). 24.02.2022 року пізно увечері (за київським часом) Катерина Капра додала Ірину до архівної робочої групи й коротко сформулювала нагальні потреби українських фольклорних архівістів: „Програма максимум – домовитися із Бібліотекою Конгресу, щоби надали сервери для бекапу архіву традиційних пісень від наших дослідників. Або якось допомогти організувати такий сервер якомога скоріше, щоби дослідники завантажили туди свої записи. Бо є ризик втратити фонд записів традиційної музики просто через те, що щось згорить, підірветься, викрадуть мародери тощо – бо вони всі у людей вдома на жорстких дисках. Можливо, є інституції діаспори, які можуть посприяти”¹. Ірина Волошина зорієнтувалася миттєво й вирішила звернутися по допомогу на кафедру фольклору та етномузикології Індіанського університету, де вона навчається і працює, а також до Американської спілки фольклористів (American Folklore Society), членом якої вона є і яка базується на згаданій кафедрі фольклору та етномузикології. І вже через дві години – 25.02.2022 року, о 00:40 – Ірина передала з Університету Індіани позитивну відповідь на звернення: „[Кафедра фольклору та етномузикології й Американська спілка фольклористів] зараз працюють з бібліотекою та архівами нашого університету, аби надати надійне місце на хмарному сховищі. Сказали, що дуже постараються допомогти”².

А ще через годину Американська спілка фольклористів відкрила українським дослідникам доступ до свого онлайн-сховища для завантаження та безкоштовного зберігання резервних копій архівних документів (що важливо, без обмежень обсягу завантажуваних матеріалів): „Хмарне місце від Американської Асоціації Фольклористів надали, і воно готове для використання прямо зараз”³. Відтак з 25.02.2022 року почалася робота з налагодження самого процесу резервного копіювання українських архівних фольклорних матеріалів⁴.

¹ Капра К. Чат архівної групи... 24.02.2022, 22:45.

² Волошина Ірина. Електронний чат архівної групи в соціальній мережі, 25.02.2022, 00:40.

³ Там само, 25.02.2022, 01:40.

⁴ За повідомленням Ірини Клименко у чаті архівної групи від 26.02.2022 року, десь у цей же час своє онлайн-сховище для завантаження та безкоштовного зберігання резервних копій українських фольклорних документів надали литовські колеги: „Литовці ще запропонували свою хмару” (Клименко І. Чат архівної групи... 26.02.2022, 19:10). Однак їхня пропозиція, як бачимо з реакції членів архівної групи в електронному чаті, не була задіяна. Мабуть, через відсутність активного комунікатора поміж українськими фольклористами та розпорядниками онлайн-сховища.

Американські колеги цілком слушно вирішили організувати максимально простий із технічного боку спосіб резервного копіювання за допомогою веб-інструментів сервісу Google: українським фольклористами, які зголосилися в архівній робочій групі, було відкрито доступ до електронного диску Google (англ. Google Drive) із необмеженим обсягом пам'яті¹: „На даний момент вирішили дати дуже простий доступ до гугл-драйву з необмеженою пам'яттю, аби ви завантажили туди свої матеріали”².

Таке нескладне технічне рішення американських колег виявилось дуже продуктивним. В Україні просто не був у стані освоювати якісь складні технології роботи з даними. Українські фольклористи миттєво ухопилися за надану можливість: тільки упродовж другої половини дня 25.02.2022 року було подано 36 запитів для надання доступу до онлайн-сховища від інституцій та конкретних осіб із різних куточків України. Чимало колег одразу ж розпочали копіювати свої архівні матеріали, а багатьом із них, особливо киянам, доводилося робити це, ризикуючи власним життям, під рашистськими ракетними обстрілами.

Ірина Волошина взяла на себе процеси комунікації з українськими фольклористами, адміністрування доступу до онлайн-сховища та консультування з технічних проблем копіювання (комунікуючи учасників архівної групи з IT-фахівцями Університету Індіани). Особливо хочу наголосити на її уважному ставленні до кожного учасника групи – глибоке розуміння ситуації, у якій доводиться жити і працювати українським колегам, гнучкість у спілкуванні, щирю готовність допомогти та швидку реакцію на проблемні питання. І все це на волонтерських засадах, одночасно з навчанням та роботою в університеті³. „Громадо, скажіть, чим я ще можу допомогти? Я бачу, що

¹ Google Drive – хмарне сховище даних, яке дає змогу користувачам зберігати свої цифрові дані на серверах у хмарі, мати до них доступ із будь-якого куточка світу, де є Інтернет, та зручно ділитися ними з іншими користувачами мережі. Це справді зручний інструмент зберігання й адміністрування файлами, який входить до пакету послуг облікового запису Google і не вимагає від користувача якихось особливих навиків роботи.

² Волошина І. Чат архівної групи... 25.02.2022, 06:58.

³ Тоді ж Ірина Волошина активно діяла у сфері англійської інформаційної підтримки українського спротиву, привернення уваги американського суспільства і влади до жадливої рашистської агресії та злочинів в Україні, збору фінансової допомоги для української армії. Перелік організованих акцій вражає глибиною заангажованості та консолідації українців у різних куточках світу навколо страшною трагедії своєї Батьківщини: „Так, ми тут ведемо активну війну на інформаційному рівні. Я вже збилась з рахунку, скільки я інтерв'ю дала для місцевих медіа. Переклала статтю для Нью-Йорк Таймс. А ще лекції для студентів університету, для вчителів загальноосвітніх шкіл, щоб вони говорили про війну

деякі люди регулярно завантажують дані на диск, але половина створених папок досі пуста. Люди просто не мають доступу до комп'ютерів або інтернету? Чи щось не виходить?"¹.

Одночасно з налагодженням процесу резервного копіювання відбувалося удосконалення механізмів його адміністрування та безпеки. І тут американські колеги (за посередництва Ірини Волошиної) продемонстрували швидкість і гнучкість у своїх рішеннях. Цього ж 25.02.2022 року вони оперативно розглянули і взяли до уваги пропозицію автора цих рядків чітко персоналізувати доступ до онлайн-сховища задля мінімізації ризиків несанкціонованого доступу до архівних матеріалів та їх утрати: „Шановна громадо. Ми розуміємо ваші хвилювання щодо безпеки ваших експедиційних матеріалів: усі хочуть, щоби записи були максимально захищені, і це дуже правильно і важливо. Тому ми зараз в цю хвилину змінюємо налаштування [доступу до Google Drive]"².

Водночас колеги з Американської спілки фольклористів розгорнули активну роботу з розробки та реалізації спеціального плану дій зі збереження скопійованих українських матеріалів. До співпраці зголосилися фахівці IT-відділу бібліотеки Університету Індіани, щоб налагодити резервне копіювання завантажених в онлайн-сховище Спілки українських матеріалів на сервер університетської бібліотеки³. Згодом до проєкту долучилися спеціалісти комп'ютерних технологій і кібербезпеки зі спеціальних технічних інституцій: „Зараз ми працюємо із надзвичайно сильними партнерами у галузях обробки даних і комп'ютерних технологій, зокрема зі Смітсонівським інститутом, щодо розробки плану збереження ваших матеріалів у декількох безпечних місцях... Ми маємо партнерів у музейній справі, які тісно співпрацюють із фахівцями з космічних наук і кібербезпеки (включно з Смітсонівським інститутом та його дочірніми організаціями), які допоможуть нам просканувати ваші матеріали на наявність вірусів, особливо нових вірусів російського походження, які з'явилися в останні декілька тижнів"⁴. „До нас

в Україні і взагалі про Україну, Голодомор і т. д. своїм учням. Провели три протести, сьогодні ще один. Усі мої друзі, знайомі і незнайомі надсилають гроші для нашої армії та для закупки медичного обладнання. Ми перекладаємо українські новини англійською і поширюємо їх. Коротше, робимо усе, що тільки можемо звідси” (Волошина І. Чат архівної групи... 6.03.2022, 17:25).

¹ Волошина І. Чат архівної групи... 1.03.2022, 14:25.

² Волошина І. Там само, 26.02.2022, 19:10; 25.02.2022, 17:47; Її ж електронний лист до Андрія Вовчака про зміни налаштування доступу до гугл-драйву, 26.02.2022, 19:04.

³ Волошина І. Чат архівної групи... 25.02.2022, 06:58.

⁴ Тернер Джессіка, директор Американської спілки фольклористів. Звернення Американської спілки фольклористів до українських колег / Переклад Ірини Волошиної. Опубліковано в чаті архівної групи 16.03.2022, 20:07.

уже звернулась купа поважних організацій, у тому числі NASA, із пропозицією допомогти із забезпеченням безпеки інформації. У них професіонали світового класу у цій сфері. Багато організацій об'єднуються, аби допомогти Україні чим можуть"¹. На початку березня фахівці Американської спілки фольклористів зробили резервне копіювання завантажених в онлайн-сховище Спілки українських фольклорних матеріалів: „Я знаю, що AFS (American Folklore Society) зараз робить ще один бекап цього бекапу в іншому місці”².

Потрібність таких серйозних безпекових заходів з українською фольклорною інформацією невдовзі було підтверджено реальними кіберзагрозами. На щастя, це не стосувалося безпосередньо скопійованих матеріалів проєкту, однак боляче зачепило нашу колегу-фольклористку. 16 березня 2022 року в архівній групі з'явилось повідомлення, що було зламано сайт Цифрового архіву „Народні пісні України” (www.folk-ukraine.com) Марічки Марчик, українсько-канадської співачки, музиканта й етномузиколога. Архів було відкрито для вільного перегляду лише у травні 2021 року. Сайт у вельми оригінальному візуальному дизайні представляв народнопісенну традицію 14 етнографічних регіонів України, розкриваючи її жанрове розмаїття. На жаль, у результаті зламу матеріал став недоступним. Можемо лише здогадуватися про виконавців цього акту вандалізму проти українського культурно-мистецького проєкту та їхню мотивацію, однак очевидними є загроза навіть культурній інформації та потреба її надійного захисту. „На жаль, онлайн-архів folk-ukraine.com Марічки Кудрявцевої [Марчик. – прим. упор.] хакнули – він повністю зруйнований, усі записи стерті. На щастя, у неї є копії. Але це ще один доказ того, що експедиційні записи потрібно якомога швидше зберегти у надійному місці”³.

Важливим організаційним моментом у реалізації проєкту резервного копіювання українських фольклорних архівних документів була поява 16.03.2022 року в чаті архівної робочої групи листа-звернення Американської спілки фольклористів до українських колег за підписом Джессіки Тернер, директорки Спілки⁴. Цей лист став своєрідним меморандумом, який визначив засади співпраці американської та української сторін у проєкті резервного копіювання та зберігання українських фольклорних документів. Дозволю собі розлого зачитувати головні моменти із цього листа, щоб висвітлити умови співпраці, а також продемонструвати специфіку комунікації американського наукового товариства з українськими архівістами.

Перше, що вражає, – відкритість американських колег до комунікації з таким цілковито неформальним об'єднанням, яким є архівна група, та

¹ Волошина І. Чат архівної групи... 16.03.2022, 05:00.

² Там само, 1.03.2022 року, 19:40.

³ Там само, 16.03.2022 року, 05:00.

⁴ Тернер Дж. Звернення...

швидка реакція на фактично приватне звернення українських архівістів, не підтверджене жодними офіційними паперами, печатками чи державними інституціями: „Ми почали співпрацювати з Іриною Волошиною, коли отримали запит від українських колег, які потребували забезпечення термінових резервних копій своїх дослідницьких та експедиційних матеріалів”¹.

Друге – відкритість американських фольклористів до кооперації зусиль задля вирішення питань і справді висока оперативність у налагодженні такої співпраці. На середину березня Американська спілка фольклористів змогла об’єднати довкола потреби термінового порятунку українських фольклорних документів низку знаних фахових інституцій Сполучених Штатів і Канади: „До нас долучилось декілька партнерів, які виявили бажання долучитись до ініціативи захисту ваших експедиційних записів. Так, Американська Спілка Фольклористів знаходиться у постійному контакті з Індіанським Університетом, Центром Кулів Українського Фольклору Університету Альберти у Канаді, а також колегами із Українського Дослідницького Інституту Гарвардського Університету. Якщо Американська Спілка Фольклористів не зможе у якихось питаннях допомогти вам, є низка інших організацій, які виявили готовність допомогти, і ми готові надати вам їхні контакти”².

І власне найважливіший робочий момент співпраці сторін у проєкті – урегулювання прав власності на резервні копії українських фольклорних документів, завантажені в онлайн-сховища Американської спілки фольклористів: „Американська Спілка Фольклористів хоче запевнити вас, що усі експедиційні записи, у першу чергу, є вашою власністю. Ми допомагаємо зі створенням резервних копій та зберіганням матеріалів ваших досліджень, але ми у жодному разі не будемо використовувати або поширювати їх без вашого відома або дозволу. Ми чітко розуміємо, що це є ваші експедиційні матеріали, а наша роль – це допомогти вам захистити їх у період війни”³. Чіткі визначення, задекларовані в листі, засвідчують професійний інституційний досвід американських колег у цьому питанні й високі фахові стандарти, із якими вони підходять до співпраці з українськими науковцями. Те, що українських архівістів турбувало, мабуть, чи не з перших днів проєкту, але про що ми соромилися заговорити першими, як це в нас буває через брак відповідного досвіду і традиції, – американські колеги прописали чітко й однозначно. У мене особисто така позиція викликала високу фахову довіру та повагу. Така прозорість і чітке прописування правил наукової діяльності також дає надію на успішне продовження цього проєкту та розширення американсько-української співпраці у царині фольклорного архівування. Годі говорити про те, яким корисним цей досвід вже став для спільноти українських архівістів.

¹ Тернер Дж. Звернення...

² Там само.

³ Там само.

Із питанням права власності тісно пов'язане й питання спадкоємності права власності, також ґрунтовно і виважено прописане в листі. Відверто кажучи, в українських наукових колах ще зовсім немає традиції обговорювати це делікатне питання, що часто спричиняє катастрофічні наслідки для наукової спадщини як конкретних дослідників, так не раз і цілих інституцій. Однак, як переконають реалії сучасної війни, для збереження наукових та культурних надбань потрібно відкидати зайві емоції та заздалегідь пильно пропрацювати усі необхідні шляхи й механізми. І тут досвід та підходи американських колег просто неоціненні: „Ми також просимо кожного із вас надати нам контакти людини, з якою ми змогли би зв'язатись у тому випадку, якщо б ми втратили із вами зв'язок (ім'я та імейл-адресу, посилання на сторінку у соціальних мережах, номер телефону тощо). Не доведи Господь, якщо із вами щось станеться під час війни, ми би хотіли знати, що нам робити із вашими матеріалами. Наприклад, повернути їх людині, чію контактну інформацію ви нам надали. Або ви даєте нам дозвіл на розміщення їх у відповідних дослідницьких центрах чи архівах (таких як Бібліотека Конгресу США, Українські Архіви Центру Кулів, Фольклорні Архіви при Індіанському Університеті, або Архів Традиційної Музики при Індіанському Університеті). Нам незручно про це говорити, але ми мусимо знати, як найкраще подбати про ваші матеріали у випадку, якщо ви не зможете цього зробити”¹.

Яскраво характеризує філософію співпраці, задекларовану в листі-зверненні, можливість вибору, яку американські колеги надають українським архівістам у питанні локацій для подальшого розміщення своїх архівних фондів (як тимчасових резервних копій чи для постійного зберігання): „Пізніше ви можете подумати над тим, щоб розмістити матеріали своїх досліджень у одному або декількох архівах (Індіанський Університет, Університет Альберти та Бібліотека Конгресу із радістю пропонують свою підтримку та допомогу із пошуком найвідповідніших організацій для розміщення цих матеріалів). Про це ви зможете подумати пізніше; зараз наша мета – збереження матеріалів у безпечному місці”².

Окремо в листі описано організаційні й технічні заходи, які Американська спілка фольклористів уживає для збереження скопійованих українських архівних документів. Бачимо два важливі напрями, на яких заакцентовано: надійність середовищ збереження цифрової інформації (завдяки розміщенню копій у кількох онлайн-сховищах) та моніторинг справності цифрових файлів (їх цілісність, відсутність пошкоджень, уражень вірусами – ця проблематика менше відома українським фольклорним архівістам, які майже не працюють із професійними системами збереження даних): „Наразі ми працюємо із надзвичайно сильними партнерами у галузях обробки даних і комп'ютер-

¹ Тернер Дж. Звернення...

² Там само.

них технологій, зокрема зі Смітсонівським Інститутом, щодо розробки плану збереження ваших матеріалів у декількох безпечних місцях. Таким чином, якщо наш Гугл-Драйв зламають, копії ваших матеріалів будуть збережені в іншій безпечній локації. Декілька локацій збереження гарантуватимуть те, що ми зможемо зберегти матеріали, які ви нам довірили, а також те, що ми зможемо їх вам повернути у тому вигляді, в якому ви їх завантажили. Ми також робимо усе можливе, аби перевірити, що ваші файли були завантажені повністю, і повідомимо вас у випадку, якщо ми знайдемо якісь проблеми з файлами, або якщо деякі файли завантажились не повністю”¹.

І особливо зворушують висловлені на завершення листа пропозиція допомоги українським ученим та щирі слова підтримки: „Якщо ви виїхали з України і вам потрібні ресурси або контактна інформація для одержання підтримки, просимо також звертатися до нас. Ми готові допомогти, чим зможемо [...]. Ми молимося за вашу безпеку та безпеку ваших близьких, і за перемогу України”².

На основі дописів в архівній групі можна констатувати, що впродовж останніх днів лютого та в березні-квітні можливістю резервного копіювання архівних документів в онлайн-сховище Американської спілки фольклористів скористалися більшість українських фольклористичних та етномузикологічних осередків, мистецьких об’єднань та окремих осіб, які провадять польові дослідження й архівують зібрані матеріали.

Активно копіювали свої архівні матеріали такі інституції, збирачі та їхні помічники-волонтери:

- Київська лабораторія етномузикології, Національна музична академія України, м. Київ (архівні матеріали завантажували співробітники Лабораторії Євген Єфремов, Ірина Клименко, Олег Коробов, Маргарита Скаженик, Владислав Татаров, Ірина Данилейко, Катерина Гончаренко).
- Львівська Проблемна науково-дослідна лабораторія музичної етнології, Львівська національна музична академія імені Миколи Лисенка, м. Львів (архівні матеріали завантажували співробітники Лабораторії Ліна Добрянська, Лариса Лукашенко, Юрій Рибак, Вікторія Ярмола, Ярослав Добрянський, Ярема Павлів та волонтери Анна Черноус і Христина Попович).
- Фольклорний архів кафедри української фольклористики імені академіка Філярета Колесси, Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів (волонтер Оксана Вовчак; Андрій Вовчак, завідувач Лабораторії фольклористичних досліджень).

¹ Тернер Дж. Звернення...

² Там само.

- Національний центр народної культури „Музей Івана Гончара”, м. Київ (Мирослава Вертюк, Наталя Хоменко, Софія Андрущенко).
- Обласний організаційно-методичний центр культури і мистецтва, м. Харків (Катерина Курдіновська, методист Центру, учасниця фольклорного гурту „Муравський шлях”; Галина Лук’янець, працівник Центру; Віра Осадча, етномузиколог).
- Цифровий архів Слобожанщини і Полтавщини (<https://folklore.kh.ua/>), м. Харків (Галина Лук’янець).
- Проєкт „Баба Єлька” (<https://babayelka.kr.ua/>), м. Кропивницький (Інна Тільнова-Данильченко).
- Мистецько-освітній проєкт „Рись” (<https://rysproject.com/about.html>), м. Київ (Катерина Капра).
- Музична майстерня „Гурба” (<https://www.facebook.com/hurba.music/>), м. Львів (Христина Попович, Анна Черноус).
- Громадська організація „АртЕкзистенція”, м. Київ (Ольга Карапата, Олександр Вовк).
- Юрій Рибак, м. Рівне, етномузиколог (завантажив польові фольклорні матеріали та студентські наукові роботи кафедри музичного фольклору Рівненського державного гуманітарного університету).
- Ярема Павлів, м. Львів, етномузиколог.
- Вікторія Гавриленко, м. Суми, музикант, працівниця Сумського обласного науково-методичного центру культури і мистецтв.
- Алла та Юрій Ковальчуки, м. Рівне, керівники дитячого гурту традиційного поліського співу „Ранкова роса”.
- Анастасія Колодюк, м. Київ, фольклорист, співробітниця Національного музею народної архітектури та побуту України.
- Олександр Вовк, м. Київ, співробітник ІМФЕ імені Максима Рильського, учасник фольклорного гурту „Гуляйгород” (зокрема завантажив фольклорний архів Валентина Дубравіна).
- Олена Гончаренко, м. Суми, етномузиколог, викладач Сумського педагогічного університету імені Антона Макаренка.
- Марічка Марчик, м. Торонто, Канада, етномузиколог, авторка цифрового архіву „Народні пісні України” (<https://folk-ukraine.com/>, 2021 рік).
- Ірина Коваль-Фучило, м. Київ, фольклорист, співробітниця ІМФЕ імені Максима Рильського.
- Тетяна Чухно (під ніком Таня Осінь), м. Київ, учасниця фольклорного гурту „Володар”.
- Людмила Зборовська, м. Львів, учасниця фольклорного гурту „Коралі”.
Невідомо, як склалася ситуація з резервним копіюванням архівних матеріалів ІМФЕ імені Максима Рильського – формально провідної української фольклористичної інституції, яка володіє реально унікальними колекціями звукових записів українського фольклору, але, на превеликий жаль,

залишається вельми закритою від фахової спільноти. Члени архівної групи робили спроби зв'язатися з інституцією, щоб допомогти зі збереженням архівних колекцій. Однак про якісь позитивні результати ніхто не повідомляв, і я маю побоювання, що через бюрократичну закритість і повільність ІМФЕ навряд чи відважиться долучитися до проєкту і передати на збереження свої фонди громадській ініціативі.

Резервне копіювання архівних документів Фольклорного архіву КУФ виконала на волонтерських засадах Оксана Вовчак, викладачка музики Винниківської школи мистецтв, під дистанційним керівництвом доцента кафедри української фольклористики Андрія Вовчака, який у цей час не мав змоги самостійно виконати цю роботу, тому що перебував на службі у ЗСУ. Процес копіювання зайняв майже місяць (від 24 березня до 19 квітня 2022 року) й інколи тривав у цілодобовому режимі (матеріали фольклористичних експедицій кафедри 2016–2021 рр. сягають 100 і більше ГБ кожна і могли вантажитися 16 годин поспіль). Тут цілковито придалися практичні настанови учасниці архівного проєкту Катерини Капри, висловлені ще на початку проєкту: „Оскільки у кожного і кожної терабайти записів – налаштуйтеся, що завантажуватися буде довго (але чим швидший у вас Інтернет, тим швидше). За можливості можете домовитися із рідними, щоби підміняли вас, ставили завантаження, коли, наприклад, ви відпочиваєте, а вони не сплять”¹.

Загалом Оксана Вовчак скопіювала понад 70 тис. файлів архівних документів (аудіо- та відеозаписів, фотографій, текстових документів) сумарним обсягом понад 2,7 ТБ. Відтак уперше від часу розбудови цифрових фондів Фольклорного архіву КУФ (від 2006 року) його електронним документам було забезпечене серверне зберігання із професійним резервним копіюванням та антивірусною перевіркою.

Зрозуміло, що детальну інформацію про всіх учасників проєкту, зміст та обсяги скопійованих матеріалів зможуть подати організатори проєкту – Американська спілка фольклористів, коли резервні копії буде належно опрацьовано, систематизовано і, головне, забезпечено їх надійний захист².

¹ Капра К. Чат архівної групи... 26.02.2022, 18:03.

² Уже після завершення роботи над цим повідомленням, у процесі обговорення його тексту, Ірина Волошина і Джессіка Тернер уточнили кількість зголошених учасників проєкту. Станом на 26.08.2022 року в онлайн-сховищі Американської спілки фольклористів на прохання українських колег було створено більш ніж 55 індивідуальних папок для резервного копіювання фольклорних матеріалів, щоправда, „деякі з них так і залишились пустими: у більшості випадків люди не мають фізичного доступу до своїх робочих комп'ютерів або зовнішніх носіїв інформації” (Волошина І. Електронний лист до Андрія Вовчака, 26.08.2022, 19:35).

На підставі цієї інформації можна буде скласти бодай приблизне уявлення про фаховий склад і потенціал української фольклористичної архівістики та кількісні характеристики „живих” цифрових архівних фондів (тобто фондів, якими активно опікуються і до яких потенційно можливо організувати користувацький доступ).

Початково націлений на резервне копіювання українських фольклорних архівних документів та їх порятунок від рашистського знищення, архівний проєкт у процесі реалізації набув і низку інших функцій. Він, зокрема, став перспективною платформою для активізації праці над створенням Центрального електронного архіву українського фольклору, дискусії про який тривають уже багато років у науковому середовищі українських фольклористів й етномузикологів. Одним зі складних моментів розбудови такого архіву була – серед іншого – відсутність серверного простору для зберігання документів, а ще більше – відсутність в українських архівістів психологічного досвіду передачі власних колекцій „на волю” віддаленої машини. За цим, на перший погляд, кумедним формулюванням стоїть насправду велика проблема розуміння завдань і мети архівної справи, засобів збереження документів. І як би це цинічно не звучало, нова рашистська війна суттєво прискорила еволюцію архівістських поглядів українських фольклористів: війна оголила катастрофічну вразливість архівної фольклорної спадщини в Україні → у критичній воєнній ситуації на допомогу прийшли американські колеги, які оперативно надали можливість порятунку українських фольклорних матеріалів на своїх професійних серверах → більшість українських архівістів наважилася „відірвати від свого серця” архівні колекції і „віддати їх у чужі руки” – завантажила їх у віддалене онлайн-сховище → ця ж більшість дійшла до розуміння, що самотужки професійно вирішити проблему збереження архівних матеріалів неможливо. Це означає, що за якихось неповні два місяці було пройдено еволюційний шлях, на який у мирний час знадобилося би ще кілька років (як засвідчив довоєнний досвід конференційних обговорень цієї проблематики). І сьогодні, на мою думку, склалися всі передумови для початку конкретної роботи над розбудовою Центрального електронного архіву українського фольклору: формулювання його філософії та стратегії; проектування структури; вироблення спільних стандартів архівування цифрових фольклорних документів; стимулювання розробки інструментів їх систематизації та класифікації.

І перші кроки в цьому напрямі українська архівна спільнота вже робить, започаткувавши з ініціативи Ірини Клименко в рамках архівної робочої групи семінар із проблем фольклорного архівування. Упродовж квітня-червня уже відбулося кілька онлайн-засідань із прикладних питань цієї тематики. 20 квітня 2022 року Євген Баришніков (білоруський музикант, програміст, поціновувач традиційної культури) представив досвід укладання фольклорних фіксацій, який напрацювали учасники фольклорно-ет-

нографічних експедицій Студентського етнографічного товариства (Білорусь). На прикладі матеріалів експедиції „Краснаполле 2019” доповідач продемонстрував польову та камеральну організацію фіксацій різних форм із використанням програмних продуктів KoboToolbox та Podio, архітектуру баз даних, пошукові можливості. 18 травня 2022 року відбулося засідання на тему: „Архівна організація польових фольклорних матеріалів: як в «домашніх умовах» оптимально укласти на своєму комп’ютері привезені з поля цифрові матеріали і чому це важливо для створення професійного цифрового фольклорного архіву”. Доповідав Андрій Вовчак, завідувач Лабораторії фольклористичних досліджень Львівського університету імені Івана Франка (м. Львів). 8 червня 2022 року – засідання на тему: „Керування та впорядкування цифрових архівів: досвід роботи з програмою Collective Access” Доповідач – Олександр Маханець, керівник проекту „Міський медіаархів” Центру міської історії (м. Львів). Олександр Панченко, професор математики Washington State University (США), у рамках семінару активно волонтерить як менеджер, консультуючи й допомагаючи укласти бюджети архівних проектів та шукаючи фінанси для їх реалізації (в архівістську спільноту його привело живе зацікавлення українським фольклором, яке він почерпнув під час навчання у Харківському музичному училищі).

На завершення цього допису хочу висловити щирю подяку від імені Лабораторії фольклористичних досліджень та Фольклорного архіву КУФ колегам з Американської спілки фольклористів (і зокрема директору Спілки Джессіці Тернер), із кафедри фольклору та етномузикології Університету Індіани й особисто Ірині Волошиній за – без перебільшення – безцінну допомогу в порятунку від рашистського знищення наукових напрацювань багатьох поколінь фольклористів Львівського університету імені Івана Франка. Упевнений, що ці слова подяки підтримують усі українські фольклористи, учасники цього унікального проекту зі збереження документів української фольклорної спадщини.

Окремо дякую Ірині Волошиній, Джессіці Тернер та Ірині Клименко за люб’язне надання відомостей про проект для написання цього повідомлення і важливі уточнення до його тексту.

*Андрій Вовчак, фольклорист, солдат ЗСУ
Квітень – 15.10.2022 року*

Андрій Вовчак, фольклорист, канд. філологічних наук, доцент кафедри української фольклористики імені академіка Філарета Колесси, завідувач Лабораторії фольклористичних досліджень Львівського національного університету імені Івана Франка (Львів), vovczak@gmail.com, +38 032 239 47 20